

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի:
Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանց խորագրատան մէջ:

() տարաբաղադրեցիք գիտում են ուղղակի:
Тифлис. Редакция „Мирас“

ՄԵԼԿ

Խորագրատունը բաց է առաւօտան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տոն օրերից)

Հայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լիգուով:

Հայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ:

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

Բաղդաւոր հետեանք:—Ներքին տեսչութիւն: Նամակ Մեծ-Վարաքիւնից: Ներքին տեսչութիւն: Ստաւ քին տեսչութիւն: Գերմանիա: Պ. Մարտիրոս Սէմէրճի:—«Մշակի» հեռագրիները:—Հայտարարութիւններ:—Բաւա տիբրակ ան: Խոնթը:

ԲԱՂԱՍԻՈՐ ՀԵՏԵԱՆՔ

Ընթերցողներին յայտնի է որքան աշող եղաւ յօգուտ Վանի սովատանջների մեր ձեռքով ըսկած հանգանակութիւնը: Մի ամսվայ մէջ մենք կարողացանք հաւաքել յօգուտ թիւրքաց Հաստանի սովատանջների 16,000 ռուբլ: Ռուսաստանի բոլոր հայաբնակ տեղերից մեր հրաւերը օգնել Վանի մեր եղբայրներին ջերմ արձագանք գտաւ և բոլոր հայերը շտապեցին իրանց լուծանքը գցել ազգային գանձանակի մէջ:

Բայց այդ նիւթական աշողութիւնը միակ բաղդաւոր հետեանք չէր մեր արած հրաւերի. կայ և մի ուրիշ բարոյական հետեանք, որ նշմարելի եղաւ մեր

ռուսաստանցի հայերի ազգային կեանքի մէջ:

«Մշակի» ինն տարվայ ընթացքում յայտնած գաղափարները ներկայ ճգնաժամի մէջ ընդունելութիւն են գտնում, մեր թերթի ցանած սերմը ընկաւ պտղաբեր հողի վրա:

Ինն տարի շարունակ մենք ամեն ջանք էինք անում ապացուցանելու, որ հայոց ազգը բաղդաւոր ցած չէ միայն հայ-լուսաւորչականներից, այլ հայ-բողոքականները և հայ-կաթօլիկները նոյնպէս մեր ընտանիքի հարազատ անդամներ են:

Եւ ահա ազգի այդ ծանր ճգնաժամի ժամանակ մեր աւետարանական և կաթօլիկ եղբայրները ուղեցին ապացուցանել որ իրանք էլ բաժանում են մեր այսքան տարվայ ընթացքում յայտնած մտքերը, որ իրանք էլ չը նայելով, որ ուրիշ դաւանութեան են պատկանում, իրանց համարում են ամբողջ ազգի հարազատ անդամներ:

Եթե ինքուրթիւնը թափել խեղճ ծերունու տան վրա: Կապալառուն օրինաւոր պատճառներ ունէր մատնելու տանուտէրին կառավարութեան առջև, նրա համար, որ իր տանը ընդունում էր վարդապետի նշանաւոր կանտրաբանդիստին:

Միւս կողմից, ծերունի խաչօն գրկում էր մի մեծ յայտն: Նրա մտաւանդութեանը չափ չը կար, սկսեալ այն բողոքից, երբ լսեց վարդանի բերնից, թէ թոմաս էֆէնդին մի քանի անգամ ամուսնացած է եղել և զանազան տեղերում կնիկներ է թողել: Այդ մարդու համար էր նշանակել նա իր լալային, հիմա նրա բոլոր յոյսերը ոչնչացան: Բայց ինչով և որպէս կարելի էր ստուգել, թէ վարդանը ուղիղ էր ասում: Թէ և ծերունին նրան ստախոս չէր համարում, բայց ո՞վ է իմանում, կուրի մէջ յայտնված ամեն ճշմարտութիւն կապիւթաւոր է թուում:

Իսկ այդ գարշելի և անամօթ կապալառուի ինչն էր գրաւում ծերունի խաչօնի, որ ցանկանում էր իր սիրելի աղջկայ բախտը կապել մի այնպիսի խաբեբայի հետ: Ծերունին գիտէր, որ նա մի անգութ, անխիղճ և ցած հարստահարիչ է, թէ նրա համար ոչինչ սուրբ բան չը կար, թէ նա պատրաստ էր իր չափերին ամեն բան զոհել: Այսու ամենայնիւ, ծերունին ամեն բան մոռանում էր, երբ իր առջև տեսնում էր իշխանուհի պատրաստ էր խոնարհվել մոռնադիրի առջև: Նրա կարծիքով, արքունի մուլթիզիմի, այդ փորձիկ պաշտօնական մարդու մոնղոլի մէջ ծածկուած, անչափանում և ոչնչանում էին ամեն տեսակ անաղուութիւններ: Պաշտօնը սրբում էր կեդտեր:

Այս պատճառով ծերունի խաչօնի խիստ հրապուրիչ էր ունենալ էֆէնդու նման մի փեսայ, որ բարձր էր հասարակ ամբոխից, որի առջև բոլորը խոնարհվում էին: Ծերունին որքան էլ պարզ և արդարաւոր մարդ լինէր, բայց որպէս տանուտէր, որպէս մի ամբողջ գիւղի գլխաւորը, ունէր իր փոքրիկ փառասիրութիւնները: Նա դժուար կը համաձայնվէր իր աղջկիւր տալ մի հասարակ գիւղացու,

Հայերի մի մասի սովը, հայերի մի մասի թշուառութիւնը միացրեց ամբողջ հայերին մի ազգային մարմնի մէջ, ստիպեց բոլոր հայերի սրտերը, ընդհանուր զգացմունքով ոգևորված, բաբախել ինչպէս մի սիրտ...

Բաւական չէ որ աւետարանական և կաթօլիկ հայերը իրանց կարողութեան չափ սկսեցին մասնակցել ընդհանուր հանգանակութեան մէջ, բայց նրանք այդ ծանր ճգնաժամի ժամանակ հրապարակապէս հանդէս դուրս եկան լրագրութեան մէջ, իրանց ձայնը սովի խնդրի առիթով բարձրացնելով տպագրական խօսքի միջոցով:

«Մշակի» վերջին մի քանի համարները թերթերով դուրս կը տեսնէք որ առաջնորդող յօդուածը, օրինակ, գրված է մի աւետարանական հայի ձեռքով, թղթակցութիւնը հայ-կաթօլիկի ձեռքով, և այլն...

Ահա ազգային թշուառ ճգնա-

ժամի բաղդաւոր հետեանքը. բոլոր դաւանութիւնների հայերը, մոռանալով կրօնի խտրութիւնները, զգացին թէ ցեղով, ծագումով, արիւնով մի ընդհանուր մարմին են կազմում...

Հայոց ազգի այդ զանազան կրօնական կուսակցութիւնների մի ընտանեկան մարմնի մէջ միանալը, բոլորի միմեանց մէջ հասարակական համերաշխութիւնը, առանց կրօնի խտրութեան, — մեզ համար ամենամեծ վարձատրութիւն է ինն տարվայ ընթացքում մեր արած ջանքերի համար:

Ազգային դժբաղդութեան պատճառով կարելի է ասել, հաստատովեցաւ այլ և այլ դաւանութիւններին պատկանող հայերի մէջ ազգային միութիւնը:

Այն, ինչ որ մենք քարոզում էինք ինն տարի շարունակ, իրագործվեցաւ մի ամսվայ մէջ:

Այժմ մենք կարող ենք ասել, որ մեր ապագայ լրագրական գոր-

ծնչու կնիկները սիրում են աղամարդի մէջ տեսնել մեծութիւն, դերազանցութիւն և զօրութեան անհամեմատ առաւելութիւն: Նրանք հիանում են, երբ աղամարդի մէջ նկատում են մի յատկութիւն, որ բարձր էր կանացի ուժից: Վարդանը պաշտելի դարձաւ լալային, երբ իր զօրութեան ներքոյ ճնշեց, ոչնչացրեց հպարտ կապալառուին, որին լալան բոլոր սրտով ատում էր: Լալային շատ անգամ պատահել էր համբերել այդ անամօթ թի լրութիւններին, և ամեն անգամ, երբ նա իր հօր տունն էր գալիս, նա միշտ աշխատում էր փախչել և թաղանթ նրանից, բայց հայրը դարձեալ կանչել էր տալիս նրան, որ էֆէնդու համար չիբուխ պատրաստէ, որովհետև նրա ձեռքով պատրաստված չիբուխը համով էր լինում...

Լալան օղայի մէջ տեսած և լսած բոլոր բաները պատմեց իր երեց եղբորը՝ Հայրապետին, թէ որպէս վարվեցաւ վարդանը էֆէնդու հետ:

—Շատ լաւ է արել, պատասխանեց Հայրապետը, պէտք է սատկացնէր այն գարշելին, սովորել է խեղճ գիւղացիներին տանջել, կարծում է, թէ ամեն մարդ նրանց նման կը լինի:

Լալան պատրաստվում էր իր եղբոր պարանոցին փաթաթվել և նրա առջև բաց անել իր սիրտը, բոլորը պատմել նրան, թէ ինքը սիրում է, վաղուց սիրում էր վարդանին, և խնդրել, որ նա այդ մասին խօսէ իր հօր հետ: Բայց Հայրապետը շուտով տնից դուրս գնաց, կարծես, մի քանի հարկաւոր գործ դրուած սպասում էր նրան:

Նրա կինը Ստանայի այսօր պէտք է տեսութիւն ունենար Գաթթի-բէկի կնոջ՝ Խուրշիդի հետ: Վաղ—առաւօտան յայտնվեցաւ Զաւուն և ասաց, թէ իր տիկինը ուխտադնացութեան պատրուակով պիտի գայ Օ... գիւղին մերձաւոր հին ամառուի մէջ ժառող կտրելու, որովհետև նրա փոքրիկ որդին հազում էր, և նշանակել է այնտեղ տեսութիւն Ստայի հետ: Այդ մատուռը հաւասար կերպով պաշտվում էր թէ քրդերից և թէ հայերից: Ստանայի շատ ուրախացաւ, երբ տեսաւ, որ խորշիդը կատարել է նրա ցանկութիւնը, որովհետև

Ի Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱՇՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՄ-ԹՈՒՐԿԱՆ
ՊԱՏԵՐԱՋՄԻՏ ՀԱՅՍՏԱՆՈՒՄ

ժ.Ձ.

Փորձանքը խումբերով է գալիս, երբ կամենում է խաւարացնել մի խաղաղ ընտանիքի բարօրութիւնը: Ամեն կողմից զգրկախտութիւնը սկսել էր պաշարել ծերունի խաչօնի տունը. ամեն կողմից սպառնում էին նրան զանազան տեսակ վտանգներ: Վարդանի կուրծք թոմաս էֆէնդու հետ ծանր տպաւորութիւն գործեց ամբողջ ընտանիքի վրա: Տանեցիկներից ոմանք խօսում էին և ծիծաղում էին էֆէնդու երկչորութեան վրա և զովասանում էին վարդանին, իսկ ոմանք մեղադրում էին նրան, աւսելով, որ նա խնդիւթ է և իր լեզուն պահել չը գիտէ: Առաւել զայրացած էին վարդանի դէմ խաչի օրդիններից մի քանիսը, Օհանը և Զալօն: Նրանք ասում էին, թէ ինչպէս կարելի է կառավարութեան մարդու այնպէս խայտառակել: Կառավարութեան մարդը ոչ միայն իր պաշտօնական պարտութեան ժամանակ, այլ և մասնաւոր կեանքի մէջ, նրանց կարծիքով, պաշտօնական նշանակութիւն ունէր, նրան հակառակել անկարելի էր:

Ոչ սակաւ անհանգիստ էր և ծերունի տանուտէրը: Նա թէ և չէր մեղադրում վարդանին, բայց որքան էլ իրաւացի լինէր նա, այսուամենայնիւ, նրա վարմունքը էֆէնդու վերաբերութեամբ անպատշաճ էր համարում: Ծերունի խաչօն լաւ էր ճանաչում էֆէնդու հոգին. այդ հին չարագործը պիտի աշխատէր վնասել վարդանին, և եթէ վնասել չը կարողանար, նրան շատ հեշտ էր իր վը-

(ԿՐ ՀԱՅԻՆԵՐ)

ոչ թէ իմ քաղաքի անմասնագործի մէջ, այլ ընկերութեան վարչութեան մէջ, և երկրորդ թէ նրանք ընտրվելն խնայարարական մասնաժողովի մէջ, նրանք գուցէ աւելի մեծ օգուտ կարող էին բերել, քան թէ այժմեան ընտրվածները չափերը: Օրինակ, Գ. Միրզոյեան ոչ թէ միայն նա անձամբ աշխատակցել է հայոց մանկավարժական մի քանի գրքերի հրատարակութեան գործի մէջ, նա, որքան մեզ յայտնի է, այն երեք անձինքնորդ միջն է, որոնք նորերումս թարգմանեցին և հրատարակեցին այն չմի քանի գրքերը, որոնք միտք տուեցին թաղական ակադեմիայի ընկերութեան հիմնկերուն:

Մեզ հաղորդում են ՇՈՒՇՈՒՅ, որ վերջին օրերումս ցրտի սաստկութիւնը և նոր եկած ձիւները բոլորովն կտրեցին քաղաքի յարաբերութիւնները շրջակայ գիւղերի հետ: Այս պատճառով թէ հացը և թէ կենսական ուրիշ պիտոյքները չափազանց թանկացել են: Յրաբեր այնքան սաստիկ էին, որ ճանապարհների վրա զանազան մարդկանց ստուած դիակներ:

Ստացանք պ. Յովակիմ Գեորգեանի ձեռքով 409 բուր, որ հաւաքվեցաւ Երևանում յօգուտ վանի սովատանջների:

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. Կ. Օ. Ղ. Ս. Ս. Արծրունու թատրոնում մարտի 16-ին յօգուտ վանի սովատանջների նրա տուած ներկայացումը, բոլոր ծախսերը դուրս եկած, 3 բուր 44 կօպէկ: Պ. Կօզով ներկայացրեց մեզ իր սեփական ծախսերի մանրամասն հաշիւը: Թատրոնը ձրի էր տուած, այսինքն ոչ թէ միայն վարձ չը վեր առին, բայց և դահլիճի գիշերվայ բոլոր ծախսերը թատրոնի տէրերը իրանք վճարեցին:

Թիֆլիսաբնակ պ. Նիկողայոս Միսկինեանց ուղարկեց մեզ 5 բուրի յօգուտ վանի սովատանջների:

Երէկ, մարտի 18-ին դարձեալ ուղարկեցինք Կ. Պօլիս, Կիւլպէնկեանի առևտրական տան ձեռքով 2000 բուր յօգուտ Հայաստանի սովատանջների: Վերջին անգամ փողը ուղարկելուց յետոյ, մնում էր խմբագրութեան մէջ 239 բուր 42 կօպ: Գործակց յետոյ հաւաքվեցաւ զանազան տեղերից 723 բ. 59 կ., որ յիշեալ 239 բ. 42 կ. հետ և Աստրախանից ստացած 1100 բուրը գումարի հետ միասին կազմ 2063 բ. 1 կօպ: Այդ գումարից 2000 բուր ուղարկելուց յետոյ և հեռագրի ծախսը 3 բ. 25 կօպ. վճարելուց յետոյ, մնում է խմբագրութեան մէջ 59 բ. 76 կօպ: Ուրեմն փետրվարի կէսից մինչև այժմ ուղարկեցինք յօգուտ վանի սովատանջների ընդամենը 16,000 բուր:

ԱՆԱՒԱՐԱՒԱՐԻՑ մեզ գրում են հետևեալը: «Մի գիւղացի հայ տալիս է մի թուրք գիւղացու իր մի քանի զոյգ եղջերու պահելու մինչև դարձան բացվելը: Այժմ, ողորմելին չը կարողանայով վճարել իր եղջերու պահելու վարձը, եթէ մինչև անգամ ծախելու լինէր իր եղջերու, — ստիպվեցաւ թողնել իր եղջերին նրանց պահող թուրքի մօտ որպէս կենդանիներին ձմեռվայ պահելու վարձ»:

Մեզ գրում են ԱՆԱՒԱՐԱՒԱՐԻՑ, որ այդտեղի հացի կարօտ չբաւորներին օգնելու համար հաւաքված է մօտ 300 բուրը գումարը:

Գաւառական մի քանի քաղաքներից մեզ գրում են որ «Մշակի» № 25-ի առաջնորդող յօդուածը «Հայաստանական բարոյականութիւն» վերնագրով, շատ լաւ տպագրութիւն է գործել գաւառներում: Մեզ գրում են որ գաւառներումն էլ հայ վաճառականների մէջ յաճախ պատահում են այդ տեսակ խաբէութիւններ. հէնց որ վաճառականը տեսնում է թէ չէ կարող իր պարտքերը վճարել, խիղճը հաստատում է իր խանութի մէջ եղած ապրանքները ուրիշի անունով Պարտաւերջը դրնում է կրպակը փողերը պահանջելու, բայց յանկարծ իմանում է որ կրպակը մի ուրիշին է պատկանում: Թղթակցներից մինք աւելորդում է. «Երբ բաղդապէս վատ օրինակը շատ հետևողներ է գրաստում և բնականաբար վնասվում է միայն աղին և պատճառաւոր մարդը, որ այդ տեսակ միջոցներ գործ դնել չէ կամենում»:

Մեզ գրում են ԵՐԵՎԱՆԻՑ, «Անցեալ փետրվարամիս 25-ից բացվեցաւ Երևանում պ. Ա. Միսկինեանցի «Փոխանակագիրների գրասենեակը» (Берсальное Бюро): Զարմանալի է որ մինչև այժմ ոչ «Մշակի» մէջ, ոչ էլ այլ թերթերում չենք կար-

դում ոչ մի լուր այդ բերօի հիմնելու մասին, որ Երևանի համար նոր բան է և գուցէ նրա նըմանը չը կայ և Կովկասեան այլ քաղաքներում: Այդ ինքի մեծ նշանակութիւն ունի թէ հասարակ ժողովրդի, թէ ծառայողների և թէ արհեստագործների դասի համար, որոնք կարօտ են գրամական օգնութեան, կարօտ են արժան կրեդիտի: Բերօի գործողութիւններն են. 1) Վէկտէնիբով (փոխանակագրով) դրամ պարտ տալը, մաս առ մաս վճարելու պայմանով: 2) Առևտրական վէկտէնիբով ուշօտ (հատումն) անելը: 3) Զանազան առևտրական յանձնարարութիւններ կատարելը: 4) Ուրիշների վէկտէնիբով դրամ ստանալը և ըստ պատկանելոյն հատուցանելը: 5) Զանազան պարտաւորականներ գնելը, ծախելը և փոխադրելը և այլն: Վերջինիցս գործողութիւնների առաջին կէտը, որ գլխաւոր նշանակութիւն ունի «Բերօ» նպատակի համար ևս, շատ ուրախելի է մեր ժողովրդի համար, որովհետև նախ համեմատաբար շատ չափաւոր տոկոս է պահանջում պ. Միսկինեանց, իսկ երկրորդ ամսական վճարելը ամենադիւրեւ պայման է ծառայողների համար: Վերջապէս արհեստագործներին թող է տրվում վճարել և շարքավական: Արդարութիւնը պահանջում է յիշել որ այդպիսի նոր գրամական աղբիւր առաջին անգամ Երևան քաղաքի մէջ բանալը պատիւ է բերում պ. Միսկինեանցին և մենք անկեղծ սրտով աջողութիւն ենք ցանկանում նրա գործին»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Գերմանական պարլամենտին ներկայացրած զինուորական նոր օրէնքի մասին լրագիրներում հետեւեալ տեղեկութիւններն ենք կարդում:

Գերմանական պարլամենտի մէջ զինուորական նոր օրէնքի մասին եղած վիճարանութիւններից երևում է, որ կառավարութեան ներկայացրած օրէնքի նախագիծը կրնա զինվել: Այդ օրէնքը պաշտպանեցին պարլամենտի թէ ազգային-ազատամիտ և թէ պահպանողական կուսակցութիւնները: Ճշմարիտ է ընդհանրողական կուսակցութեան անդամները նկատեցին, որ ժողովրդի համար ծանրութիւն կը լինեն զինուորական նոր ծախսերը և կասկած յայտնեցին զօրքերի ուժեղացնելու անհրաժեշտութեան մասին, քանի որ արտաքուստ Գերմանիային ոչինչ վտանգ չէ սպառնում, բայց ինչպէս երևում է այդ նկատողութիւնները առանց հետեւեալի կը մնան: Այդ կուսակցութիւնը այնքան միայն կարողացաւ անել, որ օրէնքը յանձնվեցաւ 21 անդամներից բաղկացած յանձնաժողովի քննութեանը, որը, եթէ չը կարողանայ փոփոխել օրէնքը, գոնեաւ կուզի նրան: Ինչպէս յայտնի է, այդ օրէնքը պարլամենտին ներկայացնելուց առաջ, իշխան Բիսմարկի պաշտօնական լրագրի մէջ մի յօդուած տպվեցաւ, որ մատնացոյց էր լինում Ռուսաստանի զինուորութեան վրա իր արեւմտեան սահմանի վրա մի քանի ամբողջներ կառուցանելու մասին և այդ հիման վրա տեղիք էր տալիս մտածելու, որ մօտ ապագայում Գերմանիան գուցէ ստիպւած կը լինի պատերազմել Ռուսաստանի հետ: Այդ յօդուածը, որի բովանդակութիւնը հնուադրբ ամեն տեղ հաղորդեց, չափազանց ծանր տպագրութիւն գործեց, մասնաւոր Գերմանիայում: Այդ տպագրութիւնը այնքան ուժեղ էր, որ միւս օրը նոյն լրագրի մէջ արժանապատիւ աղբիւրից ծագած մի պատասխան տպվեցաւ, որ ապացուցանում էր, թէ Ռուսաստանը նոյնքան իրաւունք ունի ամրացնել իր արեւմտեան սահմանը, որքան Գերմանիան իր արեւելեան սահմանը և որ եթէ Ռուսաստանը հարկաւոր է համարում ամրացնել իր արեւմտեան սահմանները, այդ չէ նշանակում, որ նա պատերազմական դիտաւորութիւններ ունի Գերմանիայի վերաբերութեամբ:

Պ. ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԵՄԵՐՃԻ

Այս անձն երկար ժամանակ Այնթապի առաջնորդական պաշտօնը վարելէ ետեւ իրրեւ Միլիտի Եպիսկոպոս, 1865-ին, երբ Սոյո Կիւրախ Բ. Կաթողիկոսը կը վախճանի, Պօլիս կուգայ կաթողիկոսական ընտրութեան լարն-գրոյն պատճառաւ, և Նիկողայոս Եպիսկոպոսին ինքնընտրել կաթողիկոս օծուելուն դէմ բողոքողներէն մին կը լինի: 1866-ին սկիզբները Կեդր. Վարչութեան որոշմամբ Սոյո Կաթողիկոսութեան Տեղապահ կարգուելով Առաջնապետ Կաթողիկոսի մը չափ պաշտօն վարելէ ետեւ, իւր անկարգ ընթացիւք ժողովուրդը կը դժգոհեցնէ և Պօլիս կը կոչուի, բայց չը դար, և Ազգ. Վարչութիւնը կը պարտաւորի Բ. Կաթողիկոսի հրամանագրի առաջին կառավարութեան գործութեամբ Կ. Պօլիս բերելու համար: Այն ատեն յիշեալ եպիսկոպոս խոյս կուտայ և Բողոքականութիւնն ընդունելով կը բաժնուի Հայոց ազգէն: Եւ որովհետեւ, ինչպէս Այնթապի առաջնորդութեան ժամանակ տեսնուած էր, կուտայ իրօն կեանքն անտեսել լինելով այդ եպիսկոպոսին, ամուսնանալու բայց և միանգամայն եպիսկոպոս մնալու կը փափաքէր, և այս ալ կարելի բան չէր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մէջ, իւր նպատակին հասնելու համար ան-

բոյր բորանների վրա, նոյնքան երկրորդը լաւ ազդեցութիւն ունեցաւ և հանգստացրեց բորանները: Մի քանիսը հաւատացնում էին որ այդ յօդուածները տպվեցան բորանում տատանումն գործելու համար, բայց տիներե է, որ իշխան Բիսմարկի պաշտօնական թերթերէն չէ կարող բորայի ինտրիգներին ծառայել, այլ այդ յօդուածների երեւոյլ ուրիշ պատճառ պէտք է ունենար: Արդեօք ինչ էր յիշեալ յօդուածների տպագրութեան պատճառը:

Մի ուրիշ կարծիք ևս, որ իբր թէ յօդուածների նպատակն էր ստիպել պարլամենտին, որ նա ընդունի զինուորական նոր օրէնքը, նոյնպէս սխալ է, որովհետև իշխան Բիսմարկ պէտք է իմանար, որ ազգային-ազատամիտ կուսակցութիւնը առանց այդ յօդուածների էլ կը պաշտպանէր նոր օրէնքը: Ինչ և ինչ յիշեալ յօդուածները սաստիկ շփոթեցին թէ ազատամիտ և թէ պահպանողական կուսակցութիւնների անդամներին: Գերմանական լրագիրները, մատնացոյց լինելով հասարակական կարծիքի վրդովման վրա, անհրաժեշտ էին համարում յիշեալ յօդուածների ծագման մեկնութիւնը: Մի քանի լրագիրներ մինչև անգամ յայտնեցին, որ առաջին յօդուածը Գերմանիային նոր պատերազմի մէջ խառնելու դիտաւորութեամբ էր գրված: «Presse» լրագիրը այդ մասին հետեւեալ դատողութիւններ է տալիս: Այժմ Բերլինում քաղաքական երկու հոսանքներ են նկատվում: մէկին ուղղութիւն է տալիս իշխան Բիսմարկ, միւսին պաշտառ: Առաջինը անհրաժեշտ է համարում Գերմանիայի և Ռուսաստանի յարաբերութիւնները բոլորովն փոփոխել, երկրորդը Ռուսաստանի բարեկամութիւնը Գերմանիայի արտաքին քաղաքականութեան գլխաւոր նըպատակն է համարում: Այդ դրութեանը վերջ դնելու նպատակով իշխան Բիսմարկ հրահանգ էր տալիս առաջին յօդուածը, որ անբաւականութիւն յարուցեց ինչպէս պաշտպանական, նոյնպէս զինուորական բարձր շրջաններում: Միւս յօդուածը «Presse» լրագրի կարծիքով Մօլաթէի գրչին է պատկանում: «Այսպէս թէ այնպէս, աւելացնում է «Presse», հազիւ թէ իշխան Բիսմարկ զինվածների անհիշական կուսակցութեանը: Քաղաքականապէս նրա հզօր դաշնակիցն է, նրա կողմն են գերմանական զօրքերը և վերջապէս Գերմանիայի պետական առողջ դատողութիւնը: Վերջ ի վերջոյ իշխան Բիսմարկ, ինչպէս միշտ եղել է, այս անգամ էլ յաղթող կը հանդիսանայ»:

Պ. ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԵՄԵՐՃԻ

Այս անձն երկար ժամանակ Այնթապի առաջնորդական պաշտօնը վարելէ ետեւ իրրեւ Միլիտի Եպիսկոպոս, 1865-ին, երբ Սոյո Կիւրախ Բ. Կաթողիկոսը կը վախճանի, Պօլիս կուգայ կաթողիկոսական ընտրութեան լարն-գրոյն պատճառաւ, և Նիկողայոս Եպիսկոպոսին ինքնընտրել կաթողիկոս օծուելուն դէմ բողոքողներէն մին կը լինի: 1866-ին սկիզբները Կեդր. Վարչութեան որոշմամբ Սոյո Կաթողիկոսութեան Տեղապահ կարգուելով Առաջնապետ Կաթողիկոսի մը չափ պաշտօն վարելէ ետեւ, իւր անկարգ ընթացիւք ժողովուրդը կը դժգոհեցնէ և Պօլիս կը կոչուի, բայց չը դար, և Ազգ. Վարչութիւնը կը պարտաւորի Բ. Կաթողիկոսի հրամանագրի առաջին կառավարութեան գործութեամբ Կ. Պօլիս բերելու համար: Այն ատեն յիշեալ եպիսկոպոս խոյս կուտայ և Բողոքականութիւնն ընդունելով կը բաժնուի Հայոց ազգէն: Եւ որովհետեւ, ինչպէս Այնթապի առաջնորդութեան ժամանակ տեսնուած էր, կուտայ իրօն կեանքն անտեսել լինելով այդ եպիսկոպոսին, ամուսնանալու բայց և միանգամայն եպիսկոպոս մնալու կը փափաքէր, և այս ալ կարելի բան չէր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մէջ, իւր նպատակին հասնելու համար ան-

գլխական եկեղեցւոյ կը յարի և կամուսնանայ: Ասոր վրա հոգեւոր Պօղոս Պատրիարք յատուկ կոնգրակաւ կարգէն լուծեալ կը հրատարակէ զՄիլիտի Եպիսկոպոս, որ կը լինի ըստ առաջնոյն Սէմէրճի Պ. Մարտիրոս: Սա հայն Պ. Մա. տիրոս իւր Հայ եկեղեցականի կերպարանքը չը փոխելով, Պատրիարքարանը կը պարտաւորի բողոքել առ Բ. Կաթողիկոս: Մարտիրոս Կաթողիկոսն մը կը դնէ իւր գլխաւոր կին վրայ Հայոցմէ տարբերելու համար. իսկ Պատրիարքարանն ատիկ ալ գոհ չը լինելով, դարձեալ կը բողոքէ: Միանգամայն իւր վրայ ամբաստանութիւն լինելով թէ Սոյո Աթոռոյն պատկանեալ իրաւունքներէն բաւական գումար մը իւր կոկորդն անցուցած է, ասոր համար ալ Պատրիարքարանը կը բողոքէ և հաշիւ առնելու համար Բ. Կաթողիկոս հրամանագիր գրել կուտայ: Ասոր վրա Պ. Մարտիրոս Կաթողիկոսն մը կը դնէ իւր գլխաւոր կին վրայ Հայոցմէ տարբերելու համար. իսկ Պատրիարքարանն ատիկ ալ գոհ չը լինելով, դարձեալ կը բողոքէ: Միանգամայն իւր վրայ ամբաստանութիւն լինելով թէ Սոյո Աթոռոյն պատկանեալ իրաւունքներէն բաւական գումար մը իւր կոկորդն անցուցած է, ասոր համար ալ Պատրիարքարանը կը բողոքէ և հաշիւ առնելու համար Բ. Կաթողիկոս հրամանագիր գրել կուտայ: Սոյո պաթեման Տ. Միլիտի կաթողիկոսը համարաւու կարգելով: Սակայն այս համարաւութեան արդիւնքն ինչ կ'ընէ լինելը ցարդ տեղեկագրված չէ Պատրիարքարանի:

Ահա ասոնք են յիշեալ Սէմէրճի Պ. Մարտիրոսին ի Բողոքականութիւն դիմելուն պատճառները, որոս Պատրիարքարանի արձանագրութիւններէն քաղեցինք, և յորոց բացայայտ կը տեսնուի, թէ կրօնափոխութիւնն իւր անկարգ ընթացից և Ազգ. Պատրիարքարանի դէմ բրած բռնատուութեան հետեւեալ եղած է և ոչ կրօնական համոզման, ինչպէս որ կըլինեցնելու եղած է Անգղիացւոց: Դժբաղդաբար, իւր խօսքին նայելով, Այնթապի մէջ երեք հարիւր հօգիի չափ իրեն հետեւողներ ունեցեր է, և Անգղիացւոցմէ չորս հարիւր ոսկիի չափ ստակ հաւաքեր, եկեղեցի մը շինելու ձեռնարկեր, և հիմեր ձգելէ ետեւ ստակներն հատնելով Անգղիա գնացեր է հաւաք երկու հարիւր ոսկիի չափ գումար մը ձեռք բերելու համար: Զարմանալի է որ Անգղիացի բարձրաստիճան եկեղեցականք և քանի մ'ալ երևելի անձինք այսպիսի բաղդաւինդիլի մը պաշտպանութիւն տուած կերելին, և պարզմտութեամբ անոր խօսքերուն հաւատ կընծայեն, վասն զի կրօնափոխութիւն բրած է: Այդ ինքնակոչ Արքեպիսկոպոս Միլիտին իւր մայրենի եկեղեցւոյ վրայ զրպարտութիւններ ընելու ալ չէ ամբչցեր, զայն իբր մղորեալ և ազականեալ ցոյց տալով օտարազգեաց և ինքզինք իբր ճշմարտութիւնը նոր գտած համարելով: Ասով ալ գոհ չէ եղեր, և Սոյո կաթողիկոսութեան տիրողութեանը ցարդ չէ: Հարկաւ Անգղիոյ մէջ ալ ողջամիտ անձինք կարևորութիւն չեն տար այնպիսի մարդու մը, որ կրօնքն իրեն շահագրգռութեան առարկայ բրած է, և օտարներէն քանի մը ոսկի կորակելու համար դաւաճանութեամբ իւր ազգը կը զրպարտէ իբր մղորեալ և հալածելի: Յաւալի է որ իննեւտաններու դարուս մէջ տակաւին կրօնափոխութեան միջնադարեան սկզբունքը պաշտօնապէս քաջաբութիւն կը դնէ: Անգղիացիք եթէ կը կարծեն որ այսպիսի բաղդաւինդիլներու ձեռք Հայաստանեայց եկեղեցին պիտի բարենորոգի, մեծապէս կը սխալին, նախ վասն զի Հայաստանեայց եկեղեցին բարենորոգման պէտք չունի. եթէ անկողմնակալ ոգւով քնեն մեր ծիսարաններն ու դաւանութիւնները, պիտի տեսնեն որ ըստ ամենայնի ուղղափառ են, ինչպէս որ պատուարժան Պ. Բրթիս Անգլիացի քահանայ ալ վկայած է, և կարծեմք թէ միլիտար շայոց ազգային զգացումը վերաւորելով խաբկայ և կարգաւոր բաղդաւինդիլ մը քաջաբերելն Անգղիոյ շահուց ալ նպատաւոր չը լինիր:

(Մատիս)

«ՄԵԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ
ՄԻՋԱԳՂԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՒՆՑ
Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 17 մարտի: «Беретъ» լրագիրը հաղորդում է, որ կառավարական

